

Va néixer al Festival Medieval d'Elx i ara arriba a València (del 10 al 15 de febrer) i Benicàssim (el 27): és 'Amic i amat', un espectacle que recorre la vida i les passions del rei Jaume I per mitjà de les veus –i les passions també– de les dones que hi van tenir relació.

Jaume I també té veu de dona

Des de la mare, Maria de Montpeller, fins a la darrera de les amants: quatre actrius (Pepa Miralles, Emma López, Elena Serrano i Paula Berenguer) representen una trentena de personatges amb directíssima o tangencial relació amb el rei Jaume I. Aquest ha estat el punt de vista que va triar el dramaturg i director teatral Juanjo Prats per crear un espectacle que portés a escena la figura del rei conqueridor. Volia "parlar de Jaume I sense Jaume I: m'interessava que el personatge quedara dibuixat a partir de les opinions i els sentiments que anaren transmetent els diversos personatges femenins per tal que cada espectador també s'anara construint la figura del rei".

L'obra va néixer per al Festival Medieval d'Elx (amb producció i primer impuls de l'Institut Municipal de Cultura de la capital del Baix Vinalopó), justament en el context de les commemoracions del 800 aniversari del naixement del nostre rei ros. I d'aquí va venir que Prats cerqués un punt de vista diferent del que en general propiciava l'efemèride: "Vèiem el Jaume conqueridor, el legislador, el patriarca fundador... però potser faltava una aproximació més humana al personatge. El projecte, en tot cas, era prou complicat d'escenificar, perquè teatralment s'ha tractat molt poc, i pegant-hi voltes vaig trobar la clau dramàtica en l'apropament des del

punt de vista de les dones que van compartir la seua vida: aquest va ser el fil a partir del qual vaig anar investigant i que em va fer descobrir un món apassionant i prou desconegut." De fet, continua Juanjo Prats, estirant aquest fil ha trobat, al costat del rei "conqueridor i estadista, un rei apassionat i noble, un rei que no sempre va saber ser amic, però que va ser molt estimat, i ho demostra l'empremta que va deixar en les seues dones". I així es va crear tot l'espectacle, bo i reconstruint fets "a partir de les situacions i de les reaccions que aquelles dones podien aportar. Elles donen una visió més humanitzada i polièdrica al voltant del mite de Jaume I". Des del "sentiment i les reflexions de les dones", a més, capim les diverses arestes d'un personatge "complex i contradictori" i les redescobrim a elles, també: per exemple, arran del mite de l'engendrament, Prats es planteja què pensa "Maria de Montpeller abans de substituir l'amant del marit per enganyar-lo i donar-li un hereu al regne? Reflectim això, per exemple: aquella seua humiliació com a dona, aquella seua obligació com a reina".

I tot això, per tant, sobre la base dels fets històrics, però també donant joc a la creació i a la poesia: "Evidentment, hi conte la part èpica de Jaume I, però també hi dramatitze situacions. Això ja ho va fer Brecht: combinar la informació necessària a l'espectador amb

INSTITUT MUNICIPAL D'ELX

Amic i amat és un espectacle que combina

algunes tècniques que tant l'en poden distanciar com presentar-li una visió crítica de la situació que es planteja". I l'escenografia? "Molt senzilla: un bust gran de Jaume I, que és com un símbol i també ens dóna joc: per davant hi ha la cara del rei però per darrere la podem utilitzar com si fora l'interior d'una església o el tron o allò que calga. De tota manera, sempre deixem les cartes prou a la vista." A més, hi ha els músics, encara, que donen al conjunt "coherència escènica".

L'obra, de fet, "va anar creixent", continua Juanjo Prats, a mesura que es feia: "La tenia plantejada com una espècie d'oratori, simplement un recitat de textos a partir de música medieval. Però des d'aqueixa premissa es va anar fent gran, els textos van ser més complexos, vam anar dramatitzant, afegint-hi personatges... I la música era l'element que ho embastava tot."

teatre, música, dansa i poesia.

“És un espectacle integral: no es pot separar la música de, per exemple, la interpretació de les actrius”, ens explica Pere Saragossa. A més de ser un dels músics que puguen a escena (juntament amb Dani Espasa –com ell, membre del grup *Vespres d’Arnadí*–, Efrén López i Míriam Encinas –d’Evo–), Saragossa s’ha encarregat de la coordinació musical en un espectacle que enllaça dansa i acció i diàlegs i una música en directe que hi té, fet i fet, “un paper molt important”.

Perquè tenir els músics dalt de l’escenari (i uns músics de trajectòria reconeguda en la interpretació de les partitures i dels instruments antics) ha estat, apunta de seguida Juanjo Prats, “el gran luxe de l’espectacle”. I ha fet, també, que anés canviant l’escenificació: pel fet de comptar amb la presència dels intèrprets i perquè “en algun moment també participen en l’acció dramàtica mitjançant els cants”.

Del segle XII al ‘Botifarra’. La tria musical ha estat feta a consciència (“i preparada per a tots els públics”, destaca també Saragossa: el rigor i la creativitat no és incompatible amb la divulgació; ans al contrari), amb sons del país i de més parts de la Mediterrània, també: i així com els conquerits són representats, per exemple, amb poemes d’Ibn-al Khafaja, d’Alzira, o amb música tradicional siriana, també ressonen a escena tocs grecs que, per la via instrumental i de la composició-arranjament, “han aportat sobretot Efrén López i Míriam Encinas”. El

“Les dones donen una visió més humanitzada i polièdrica sobre Jaume I”

plantejament, sigui com sigui, ha fugit de “purismes: hem partit, és clar, de músiques relacionades amb l’època de Jaume I –músiques del segle XIII, però també del XII, perquè passaven els anys i continuaven sonant–, però, a partir d’aquí, imaginació i llibertat dels arranjadors i dels intèrprets”.

El resultat és una barreja interessant, un teixit amb molts fils diferents que casen, però, amb harmonia. Igual com passava en la part de l’elaboració dramàtica, també aquí cançons i melodies parteixen de l’època medieval però no s’hi queden: “En el text he fet un treball documentat, però amb sensibilitats contemporànies: el cas de la música havia de ser igual.” S’ha partit, així doncs, de la música medieval, “però al mateix temps fusionant-la amb elements de la música popular valenciana, que per a mi era l’element més essencial, perquè en parlar de Jaume I volia parlar de sentiments fundacionals, de les arrels d’un poble”. I és aquí on entren els instruments medievals i l’acurada interpretació dels músics, però també la veu potent i arrelada de Pep *el Botifarra*, que ha trobat bon encaix en un espectacle que combina música de cort i popular. “De fet, en aquella època, tot era prou més barrejat que ara”, ens recorda Pere Saragossa.

Així doncs, continua Saragossa, hi ha textos antics que han casat amb melodies també antigues (com en el cas de la “Cançó de camí”, de Cerverí de Girona –el qual va acompanyar bona part de la vida de Jaume I–, que ens ha arribat sense música i que s’ha adaptat amb la melodia d’un anònim del segle XIII) o tonades populars actuals (posem-hi una cançó de batre de la Llosa de Ranes, a la Costera) que s’han imbricat amb els ritmes medievals o, encara, fragments del “Cant de la Sibill-la” que musiquen el que Juanjo Prats defineix com a “lletres amb un toc de reflexió apocalíptica de situacions contemporànies”. Una mica de tot. I més: perquè hi ha també les improvisacions que, sobre un mateix patró i amb creativitat oberta, converteixen cada representació en un espectacle únic. Músics i dramaturg han jugat, s’hi han divertit i es nota.

Núria Cadenes